

DIN VIAȚA CALFELOR DE CROITORI DIN TRANSILVANIA

DORIN-IOAN RUS

Tăierea textilelor, inclusiv a postavului, ținea de profesiile a două branșe meșteșugărești, a croitorilor și a tunzătorilor de postav. Ambele lucrau cu foarfeca. Aceste meșteșuguri aveau ca scop de activitate confecționarea de îmbrăcăminte și s-au întâlnit în evul mediu timpuriu mai mult în cadrul activităților din cadrul mănăstirilor sau casnice; începând cu secolul al XII-lea, ele s-au răspândit în întreaga Europă, breslașii fiind atestați deja la 1138 pe listele cetățenilor din Köln¹. Tăierea după măsură și nu coaserea, țineau de munca specializată, iar maiștri nu aveau voie să taie postavul scump. Coaserea și tehnica cusutului au fost îmbunătățite în secolul al XIV-lea, după începutul folosirii în această muncă a acului de metal, fiind folosită în această activitate și munca femeilor, calfelor și ucenicilor.

Munca croitorilor a fost supusă, încă din evul mediu, unei puternice concurențe nebreslașe².

Încă din secolul al XV-lea croitorii se diferențiază nu doar în privința specializării în produse finite – croitorie de damă și de bărbați – ci și în privința veniturilor: în timp ce „coutourier”-ul parizian Colin du Lormoye avea câștiguri însemnate, marea masă a croitorilor aparținea păturilor celor mai sărace ale populației³.

În orașele Transilvaniei meșterii croitori erau organizați în bresle încă din secolul al XIV-lea, în cele mai importante, iar în cele mai mici și în târguri de prin secolul al XV-lea și al XVI-lea. Începând cu secolul al XV-lea, croitorii

¹ R. Holbach, *Frühformen von Verlag und Großbetrieb in der gewerblichen Produktion (13.–16. Jahrhundert)*, Stuttgart, 1994, p. 49.

² L. Bechstein, *Die scharfe Schere*, în B. Brandtl, G. Creutzburg, *Die Zunftlade. Das Handwerk im Spiegel der Literatur vom 15. bis 19. Jahrhundert*, Berlin, 1973, p. 380–390; R. Rösler, *Beitrag zur Geschichte des Zunftwesens. Alteres Zunftwesen in Hermannstadt bis zum Jahre 1526*, în *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, N.F. Bd. 38, Hermannstadt, 1912, p. 129–130.

³ D. Waquet, M. Laporte, *Moda*, București, 2003, p. 79–80.

se împart în două branșe: cei care făceau haine la comandă, și cei care făceau haine gata⁴.

Organizarea acestor meșteșugari în bresle în principalele orașe din Transilvania are loc în decursul secolului al XV-lea.

Datorită situației lor economice înfloritoare, ei ajung la conducerea orașelor, deținând funcția de juzi. Ei sunt întâlniți în această calitate la Bistrița în 1403⁵, Cluj în 1458⁶ și Sibiu în 1487⁷.

Importanța lor în viața social-economică a localității mai rezultă și din prezența turnurilor și bastioanelor de apărare care le poartă numele, în diferite orașe, obiective care erau fie construite cu ajutorul lor financiar, fie întreținute de către acești breslași.

În decursul secolului al XVI-lea are loc și constituirea în asociații a calfelor de croitori, care încep să-și redacteze statute proprii⁸. Tot în același secol, mai ales la 1539⁹, apar și uniunile breslașe interurbane, având de asemenea statute proprii.

Apartenența la breaslă presupune, conform primelor statute ale breslei din Brașov, naștere cinstită din părinți germani¹⁰.

Prima obligație a calfelor, odată sosite în localitate, este prezentarea la Părintele Calfelor, care le repartizează în ordinea sosirii lor¹¹. Ele pot refuza de două ori meșterii la care au fost repartizate, a treia oară fiind obligate să părăsească orașul¹².

Astfel, cel care vrea să lucreze, trebuie să se prezinte la Părintele Calfelor și să-l anunțe că vrea să lucreze după legea veche a breslei¹³. Nu este obligat să se prezinte la el acea calfă care are părinții sau alte rude în oraș¹⁴.

De îndată ce calfa călătoare sosește în casa Părintelui Calfelor, trebuie să-i predea de îndată cartea de călătorie și după ce aceasta a fost cercetată, este depusă în lada de breaslă, unde este păstrată atâta timp, până ce calfa pleacă din

⁴ Șt. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea*, București, 1954, p. 153.

⁵ F. Zimmermann, C. Werner, C. Müller, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol 3, Hermannstadt, 1902, p. 192.

⁶ *Ibidem*, p. 242.

⁷ *Ibidem*, p. 255.

⁸ Șt. Pascu, *op. cit.*, p. 162.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Statutele cinstitei și lăudabilei bresle a croitorilor din Brașov*, 1558, în *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, Vol. 9, Brașov, 1999, p. 241.

¹¹ A. E. Dörner, *Un statut de la 1807 al croitorilor din Orăștie*, în *Acta Musei Napocensis*, vol. 26–30, II, 1989–1993, p. 182, art. 28.

¹² *Statutele cinstitei și lăudabilei bresle a croitorilor din Brașov*, 1558, p. 243.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

localitate¹⁵. Dacă se întâmplă ca cineva să nu aibă o astfel de carte, el este obligat să și-o procure în decursul a două din cel mult patru săptămâni acordate, și s-o predea conducerii breslei, în caz contrar „el este denunțat autorităților, care-l vor trata drept vagabond și om nesigur”¹⁶.

Obligația prezentării la autoritatea de breaslă – în majoritatea cazurilor, cel care se ocupa de calfe era Părintele (Tatăl) Calfelor – este și o caracteristică a imaginii instituției. Astfel, calfele străine care călătoresc pentru învățarea meșteșugului trebuie, atunci când ajung în târg, să poposească nu la hanuri, ci la Părintele Calfelor, care este obligat să-i ofere găzduire contra unei sume; acele calfe însă, care merg la hanuri, ci la alte destinații, vor fi amendate¹⁷.

Repartiția la ateliere se face în ordinea sosirii, dar, de cele mai multe ori, și în funcție de cerere¹⁸. Aceasta este scrisă pe o tablă aflată în casa Părintelui Calfelor, pe care sunt însemnate numele maiștrilor care au nevoie de calfe¹⁹.

Maistrului îi este permisă recrutarea unui număr nelimitat de calfe din diferite localități, prin scrisori, și aducerea lor pe propria sa cheltuială²⁰. Angajarea de calfe se face doar cu înștiințarea breslei, iar împrumutarea de calfe între maiștri este la fel, interzisă, fără cunoștința acesteia²¹.

Ucenicii, atât străini, cât și fiii de maiștri, sunt obligați, în secolul al XIX-lea, după ce sunt eliberați din breaslă, și sunt recunoscuți ca și calfe, să lucreze la aceeași breaslă un an întreg și apoi să călătorească și în alte orașe și țări timp de 3 ani, pentru a-și face mai multe cunoștințe în meserie. După ce s-a întors acasă, el trebuie să lucreze la un maestru timp de o jumătate de an, pentru un salariu stabilit în prealabil²².

Dacă o calfă de croitor, în secolul al XVI-lea pleacă în călătorie și-și părăsește meșteșugul, meșterul are dreptul de a angaja alt ucenic²³.

În cazul în care nu se găsește nici un maestru liber și nimic de lucru, atunci calfa n-are voie să stea mai mult de 3 zile la adăpost și în târg, și după ce i s-a dat o anumită sumă de bani din caseria breslei și din lada breslei ca și bani

¹⁵ A. E. Dörner, *op. cit.*, p. 183, art. 29.

¹⁶ *Artikel für die Schneiderzunft in siebenbürgischen k. Freyen Markt Agnetheln*, document păstrat la Muzeul Orășenesc „Valea Hârtibaciului” Agnita, nr. inv. 7408, Art. 32.

¹⁷ *Ibidem*, Art. 31.

¹⁸ A. E. Dörner, *op. cit.*, p. 183, Art. 30.

¹⁹ *Artikel für die Schneiderzunft in siebenbürgischen k. Freyen Markt Agnetheln*, Art. 33; A. E. Dörner, *op. cit.*, p. 183, Art. 31.

²⁰ *Artikel für die Schneiderzunft in siebenbürgischen k. Freyen Markt Agnetheln*, Art. 40; A. E. Dörner, *op. cit.*, p. 185, art. 43.

²¹ *Ibidem*, Art.41.

²² A. E. Dörner, *op. cit.*, p. 182, Art. 28; *Artikel für die Schneiderzunft in siebenbürgischen k. Freyen Markt Agnetheln*, Art. 30.

²³ *Statutele cinstitei și lăudabilei bresle a croitorilor din Brașov*, 1558, p. 243.

de călătorie, trebuie să-și continue drumeția. În schimb, calfa care refuză lucrul, nu primește banii. Cel care rămâne în oraș și cârpăcește pe cheltuiala lui, va fi pedepsit²⁴.

Calfele, care nu găsesc de lucru la un maestru de breaslă, sau doar puțină, se pot prezenta la un maestru din afara breslei, căruia îi este permis de către Gubernium să țină calfe. Dar aceia care se prezintă la cârpacii care se află în afara breslei și cărora nu le este permis să țină calfe, nu doar că le este dată o pedeapsă pe măsură, ci nici nu le va fi socotit timpul petrecut la aceștia la anii de călătorie²⁵.

La croitori, durata lucrului se stabilește în funcție de durata zilei solare. Începerea acestuia se face luni dimineața și durează întreaga săptămână astfel: iarna de la 6 dimineața până la 10 seara, iar vara de la 5 dimineața, întreaga zi. Încetarea lucrului, fără înștiințarea și aprobarea maestrului este interzisă. De altfel, este obligația fiecărei calfe, ca în momentul apariției situațiilor de urgență, cum ar fi decesele sau comenzile de la autoritatea centrală, să lucreze peste program²⁶.

Este prevăzută salarizarea calfelor și în cazul că nu au de lucru în decursul săptămânii²⁷, iar dacă o calfă părăsește localitatea fără a plăti Părintele Calfelor pentru hrană, nu va fi exclus din Frățietate până la achitarea datoriei²⁸.

Stabilirea salariului se face de către breaslă, nu în mod individual, în funcție de situația generală a economiei, dar și de destoinicia calfelor, în prezența și cu aprobarea inspectorului de breaslă²⁹.

Calfele chemate la atelier sunt obligate să lucreze la acel maestru un sfert de an la un anumit salariu; în cazul în care maestrul le eliberează înainte de împlinirea unui trimestru, ele pot cere de la maestru cheltuielile necesare de călătorie. Dacă nu vor să rămână mai mult, sunt liberi să plece fie la un alt maestru, sau într-o altă localitate³⁰.

O importantă caracteristică a breslelor este disciplina pe care au impus-o membrilor ei. Aceasta era menită să asigure o buna imagine a instituției în interior și exterior.

Este interzis calfelor să frecventeze localurile „necuviincioase” în ziua celor 12 apostoli (15 iulie) și de Sf. Maria (8 septembrie), ei fiind amendați, atât

²⁴ *Artikel für die Schneiderzunft in siebenbürgischen k. Freyen Markt Agnetheln*, Art. 34.

²⁵ *Ibidem*, Art. 45; A. E. Dörner, *op. cit.*, p. 183, Art. 32;

²⁶ A. E. Dörner, *op. cit.*, p. 184, Art. 39; *Artikel für die Schneiderzunft in siebenbürgischen k. Freyen Markt Agnetheln*, Art. 37.

²⁷ *Statutul calfelor de croitori de la Brașov*, 1476, în *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, vol. 9, Brașov, 1999, p. 62.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Artikel für die Schneiderzunft in siebenbürgischen k. Freyen Markt Agnetheln*, Art. 36.

³⁰ *Ibidem*, Art. 43.

cei care încalcă prevederea, cât și cei care-i observă și nu-i denunță³¹. Nici o calfă nu are voie să cinstească o femeie liberă pe banii altor calfe³².

La fel, sunt amendați cei care se îmbată, ca și cei care îi observă pe aceștia și nu-i denunță³³.

Tinerii care aduc jignire celor din jur sau din familie³⁴, care necinstesc casa meșterului³⁵, vor fi amendați.

Este interzisă înnoptarea în afara casei maistrului, fără vreun motiv bine întemeiat. Cine încalcă prevederea, va fi amendat; în cazul repetării faptei, amenda se dublează de fiecare dată. Cei care nu se lasă de acest obicei nici după multiplele amenzi, vor fi excluși din breaslă³⁶.

Calfele brașovene de la 1476 erau obligate să asculte pe Părintele ales al calfelor, cei care nu se supuneau, erau amendați³⁷. În același an, erau interzise jocurile de noroc pe sume mai mari de un denar³⁸.

Este interzisă calfelor detractarea confrăților, contravenienții fiind amendați³⁹, la fel, prin amendă fiind pedepsite și conflictele fizice⁴⁰.

Calfei care solicită de mâncare de la Părintele Calfelor și nu se prezintă la masă, va fi amendat⁴¹. Pentru a respecta rânduielile generale din oraș, este stabilit un program de participare la baie. Astfel, calfele brașovene sunt obligate să fie prezente la baie la oră fixă⁴².

Nici o calfă n-are voie să-și părăsească maistrul în zilele de lucru, până duminică, în afară de cazurile presante, și nici maistrul n-are voie să le alunge fără vreun motiv întemeiat. La fel, cu trei săptămâni înainte de Paști, Rusalii și Crăciun, nici o calfă n-are voie să-și părăsească maistrul, și nici maistrul nicidecum n-are voie să le elibereze în acest timp, cu excepția cazurilor bine motivate și întemeiate⁴³.

Deoarece calfele au statutele Frățietății lor confirmate de către autoritățile scăunale, breasla este obligată să se îngrijească de respectarea lor exactă și corectă⁴⁴.

³¹ Statutul calfelor de croitori de la Brașov, 1476, p. 61.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Statutele cinstitei și laudabilei bresle a croitorilor din Brașov, 1558, p. 243; A. E. Dörner, *op. cit.*, p. 185, Art. 41.

³⁶ Artikel für die Schneiderzunft in siebenbürgischen k. Freyen Markt Agnetheln, Art. 39.

³⁷ Statutul calfelor de croitori de la Brașov, 1476, p. 61.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, p. 62.

⁴³ Artikel für die Schneiderzunft in siebenbürgischen k. Freyen Markt Agnetheln, Art. 42.

⁴⁴ *Ibidem*, Art. 46.

Este stabilit și termenul de plată a amenzilor, deoarece nimeni nu putea exercita presiuni asupra contravenienților, dar nici nu se acceptau amânări prea mari. Astfel, plata lor se face în decurs de patru săptămâni⁴⁵.

O altă caracteristică definitorie a spiritului de breaslă este într-ajutorarea. Astfel, cea mai des întâlnită ocazie este aceea provocată de decesul unui confrate sau al unui membru al familiei acestuia. În caz de deces, calfele sunt înmormântate cu bani din lada Frățietății, dacă sunt din localitate, iar cei străini vor fi înmormântați tot de către breaslă, iar hainele aceluia vor fi vândute, banii rezultați fiind fie păstrați în ladă, fie dați rudelor⁴⁶.

Frățietatea ajută și calfele străine și sărace⁴⁷. Banii adunați din amenzi vor fi întrebuințați în scopul achiziționării de ceară pentru lumânări sau pentru ajutorarea celor nevoiași din Frățietate. Cei care refuză plata amenzilor vor fi pedeșiți după bunul plac al breslei⁴⁸. Calfa care se îmbolnăvește va fi luat acasă la Părintele calfelor, dar va mânca pe cheltuiala lui⁴⁹.

Dacă o calfă se împrumută de la maistru, este obligată să lucreze la maistrul respectiv, fie la săptămână, fie la bucată, până la achitarea datoriei⁵⁰. Calfa datornică nu poate fi luată în alt atelier până la achitarea datoriilor, în caz contrar este pedeșită⁵¹.

La întâlnirile trimestriale ale calfelor trebuie să participe maistrul stabilit de către breaslă pentru aceasta, împreună cu Părintele calfelor, a căror obligație trebuie să fie testarea încasărilor și cheltuielilor Frățietății. Ei își îndreaptă atenția, conform ordinelor imperiale, spre ajutorarea bolnavilor și a acelora aflați într-o reală nevoie⁵².

Breasla oferea calfelor și posibilități de distracție și de petrecere a timpului liber. Însă, este interzis calfelor să-și ia sărbători din propria inițiativă, în afara acelora prevăzute prin statut. Cei care o fac, nu-și vor primi salariul pe o săptămână⁵³. Meșterul care știe de aceasta și nu anunță breasla, va plăti el amenda⁵⁴.

Lunea albastră este interzisă, maiștri care o permit calfelor vor fi amendați, iar dacă fapta se repetă pedeapsa se dublează. Dacă calfa nu apare la lucru la momentul stabilit, ci mult mai târziu, atunci i se va trage salariul de pe ziua respectivă. Dar dacă calfa ține lunea albastră întreaga zi și ar veni numai

⁴⁵ Statutul calfelor de croitori de la Brașov, 1476, p. 62.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 61.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Statutele cinstitei și laudabilei bresle a croitorilor din Brașov, 1558, p. 243.

⁵⁰ A. E. Dörner, *op. cit.*, p. 186, Art. 46.

⁵¹ Artikel für die Schneiderzunft in siebenbürgischen k. Freyen Markt Agnetheln, Art. 44.

⁵² *Ibidem*, Art. 47.

⁵³ Statutele cinstitei și laudabilei bresle a croitorilor din Brașov, 1558, p. 243.

⁵⁴ *Ibidem*.

marțea la lucru, i se va retrage întreg salariul; dacă nici maistrul nu se prezintă la lucru, calfa își va primi întreg salariul și masa⁵⁵.

Calfele sunt obligate să participe la procesiunile religioase, fiecare având la el câte o lumânare⁵⁶. La liturghiile organizate trimestrial⁵⁷ de către Frățietate, calfele sunt obligate să participe și să facă milă⁵⁸.

În folosul sufletului celui decedat, Frățietatea organizează o liturghie specială, la sărbătoarea cea mai apropiată decedului⁵⁹.

O notă caracteristică a statutelor croitorilor brașoveni din secolul al XVI-lea o face interzicerea căsătoriei înainte de depunerea lucrării de maistru. „Calfele nu au voie să se căsătorească înainte de depunerea lucrării de meșter, altfel va fi amendată”⁶⁰; ba chiar, „calfele necăsătorite nu au voie să practice meșteșugul”⁶¹.

Mai târziu, în secolul al XIX-lea, pentru depunerea lucrării de măiestrie, trebuie să-și încheie călătoria, să lucreze „cu hărnicie” timp de un an într-un anumit atelier, sub conducerea unor maiștri pricepuți, să facă dovada că și-a obținut dreptul de cetățenie și să-și prezinte capodopera în ultimul trimestru⁶².

Pentru buna învățare a statutelor și regulilor privitoare la calfe, cuprinse în acestea, se organizau periodic adunări ale Frățietății calfelor. Absenții sunt amendați; cei care sunt ocupați, trebuie să trimită banii prin intermediari⁶³. Trimestrial, are loc alegerea a noi calfe bătrâne, care și predau cheile lăzii și depun contabilitatea frățietății⁶⁴.

În secolul al XIX-lea, după ce majoritatea breslașilor au deprins tainele cititului, statutele breslei mai sunt citite doar de două ori pe an, pentru completa lor învățare⁶⁵.

Calfele de croitori din Transilvania se supuneau acelorași reguli de breaslă existente în spațiul central european. Prevederile regulamenetare erau citite periodic, pentru buna și corecta lor învățare. Conform acestora, după eliberare, calfele trebuiau să călătorească prin alte orașe din Transilvania și Europa pentru a-și perfecționa meșteșugul. Odată întorși acasă, ei aduceau cu ei

⁵⁵ A. E. Dörner, *op. cit.*, p. 185, art. 40; *Artikel für die Schneiderzunft in siebenbürgischen k. Freyen Markt Agnetheln*, Art. 38.

⁵⁶ *Statutul calfelor de croitori de la Brașov*, 1476, p. 61.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 62.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Statutele cinstitei și lăudabilei bresle a croitorilor din Brașov*, 1558, p. 241.

⁶¹ *Ibidem*, p. 243.

⁶² A. E. Dörner, *op. cit.*, p. 183, art. 33; *Artikel für die Schneiderzunft in siebenbürgischen k. Freyen Markt Agnetheln*, Art. 35.

⁶³ *Statutul calfelor de croitori de la Brașov*, 1476, p. 61.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 62.

⁶⁵ A. E. Dörner, *op. cit.*, p. 186, art. 49; *Artikel für die Schneiderzunft in siebenbürgischen k. Freyen Markt Agnetheln*, Art. 53.

noile tehnici învățate în decursul peregrinării. Relațiile cu maiștri și cu ceilalți membri / celelalte organisme componente ale breslei erau de respect reciproc, în conformitate cu spiritul creștin. Acesta se observă și în prevederile referitoare la într-ajutorarea membrilor breslei și ai Frățietății, în acest caz.

Pe de altă parte, sub același aspect religios, se observă o înrăutățire a posibilităților de repaos cu ocazia sărbătorilor creștine. Aceasta se datorează introducerii Reformei, care permite, în acest caz, odihna doar în cazul Crăciunului, Paștilor și Rusaliilor.

ASPECTS CONCERNING THE JOURNEY-MAN AT A TAILOR'S LIFE IN TRANSYLVANIA

Summary

The writer of this article gives emphasis to aspects of the journey-men at a tailor's life and activity in the medieval and modern Transylvania.

Relying the knowledge upon the manuscripts and published documents in the archives, this writing introduces the readers into the times past of this trade.

Afterwards, one may find out information about the governmental provisions concerning the journey-men from Brașov, Orăștie and Agnita.

The aspects pointed out and analysed here were the following: the journey-men's trip, the acceptance, the discipline, the salary, the journey-men's mutual aid.